

BIOLOGIYA DARSLARIDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.**Shodiqulova Durdona****Nizamova Robiyaxon***DTPI aniq va tabiiy fanlar fakulteti biologiya ta'limi yo'nalishi 4-bosqich talabalari*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada pedagogik texnologiyalar (pettexnologiyalar)ning mohiyati va ularni dars jarayoniga tatbiq etishning nazariy asoslari qisqacha yoritilgan. Ta'limda qo'llaniladigan interfaol metodlarning, xususan, "Yozuvchi va yuguruvchi" va "Aralash harflar" kabi o'yinli texnologiyalarning afzalliklari va amaliy qo'llanilishi batafsil ko'rib chiqilgan. Metodlarning "Ontogenez" kabi murakkab biologik mavzularni o'rganishda qanday samarali qo'llash mumkinligiga oid aniq misollar va tavsiyalar berilgan.*

Kalit so'zlar: *pedagogik texnologiya, interfaol metod, faol o'rganish, o'yinli texnologiya, yozuvchi va yuguruvchi, aralash harflar, biologiya darsi, xotirani mustahkamlash.*

KIRISH

Pedagogik texnologiya – bu ma'lum bir pedagogik natijaga erishish uchun mo'ljallangan, ilmiy asoslangan, mantiqiy ketma-ketlikda tuzilgan o'qituvchi va o'quvchi faoliyatining yaxlit tizimi hisoblanadi. Bu nafaqat yangi metodlarni qo'llash, balki o'quv jarayonini tashkil etishning butun falsafasi va uslubidir. Zamonaviy pettexnologiyalar asosan o'quvchini faol ishtirokchiga, o'qituvchini esa rahbarga aylantiradi, bu esa ta'lim sifatini keskin oshiradi.

Pedagogik Texnologiyalarni Darsda Qo'llashning Asosiy Afzalliklari:

- Faollik va motivatsiyani oshiradi: O'quvchi darsning markaziga joylashadi, bu uning qiziqishini oshiradi va o'rganishga bo'lgan ichki istagini kuchaytiradi.
- Bilimlarni mustahkanlaydi va chuqurlashtiradi: Turli qobiliyatdagi o'quvchilar (vizual, auditoriya, kinestetik) o'zlariga mos usullarda bilim olishlari mumkin.
- Ijodiy fikrlashni rivojlantiradi: Muammoli vaziyatlarni hal qilish, guruhda ishlash kreativlikni rag'batlantiradi.
- Kommunikativ va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantiradi: Fikr almashish, muloqot qilish, hamkorlikda ishlash o'rganiladi.
- Vaqtni samarali boshqarishga yordam beradi: Dars rejasi aniq, jarayon tez va natijaga yo'naltirilgan bo'ladi.

Amaliy Metodlarning Batafsil Tahlili

1. "Yozuvchi va Yuguruvchi" Metodi

Bu metod jismoniy harakat, xotira, tezkorlik va aniq mulohaza yuritishni birlashtirgan ajoyib o'yinli texnologiyadir.

Qo'llash usuli:

1. O'tilgan mavzu (masalan, "Embrional rivojlanish bosqichlari") bo'yicha 5-10 ta kalit atama yoki faktlar (blastula, gastrula, ektoderma, mezoderma, entoderma, blastosel, maydalanish va h.k.) kartochkalarga yoziladi.

2. Sinf ikki teng guruhga bo'linadi. Har bir guruhdan bir "yozuvchi" va bir yoki bir nechta "yuguruvchi" tanlanadi. Yozuvchi doskaga yoki flipchartga javob yozish uchun joyga o'tadi.

3. Yuguruvchi o'qituvchidan birinchi kartochkani oladi, uni diqqat bilan o'qiydi, yodlaydi va tezda yozuvchiga borib, yodlagan ma'lumotini aytadi. Yozuvchi esa eshitganini aniq yozadi.

4. Yuguruvchi keyingi kartochka uchun qaytadi. Jarayon guruhning barcha kartochkalari tugaguncha davom etadi.

5. Vaqt chegarasi qo'yilishi mumkin. Oxirida har ikkala guruhning yozgan javoblari sinf bilan birga tekshiriladi va baholanadi.

- Biologiya darsida qo'llash misoli: "Ontogenez" mavzusi so'ngida o'tkaziladi. Kartochkalarda quyidagilar bo'lishi mumkin: "Zigotaning bo'linishi natijasida hosil bo'ladigan ko'p hujayrali sharsimon tuzilma" (blastula) yoki "Gastrula bosqichida hosil bo'ladigan uchta hujayra qatlamidan biri bo'lib, undan mushak va suyak to'qimasi rivojlanadi" (mezoderma).

- Afzalliklari:

- Harakat va miya faolligini uyg'otadi: Kinestetik talim usuli hisoblanib, yuguruvchilar uchun energiya chiqarish, yozuvchilar uchun diqqatni jamlash imkonini beradi.

- Xotirani ishga soladi: Qisqa vaqt ichida ma'lumotni yodlash va eslab qolishni talab qiladi, bu esa xotirani mustahkamlaydi.

- Jamoa ruhini mustahkanlaydi: Guruh a'zolari bir-birini rag'batlantirishi, strategiya muhokama qilishi kerak.

- Katta sinflar uchun ham qulay: Bir vaqtning o'zida ko'p o'quvchi faol ishtirok etadi.

- Rivojlangan ko'nikmalar: Tezkorlik, aniqlik, eshitish va yozish ko'nikmalari.

2. "Aralash Harflar" Metodi

Bu metod o'quvchilarning diqqatini, so'z yasash va terminologiyani bilish darajasini sinash uchun juda qiziqarli va foydali vositadir.

Qo'llash usuli:

1. O'qituvchi o'tilgan mavzuga (masalan, "Hujayra") oid qisqa matn yoki bir qator kalit so'zlarni tanlaydi.

2. Tanlangan so'zlarning harflarini ixtiyoriy tartibda aralashtirib yozadi. Masalan, "XROMOSOMA" so'zi uchun "OMAXSOROM" yoki "MITOXONDRIYA" so'zi uchun "NDRIMOYIXAT" kabi.

3. Bu aralash harflar qatori doskaga yoki varoqchaga yoziladi.

4. O'quvchilardan maqsad - aralash harflarni tezda to'g'ri tartibga solib, asl biologik atamani topish. Buni individual, juftlikda yoki kichik guruhlarda bajarsa bo'ladi.

5. Kim birinchi bo'lib to'g'ri javobni topsa, uni izohlashi so'raladi yoki bonus ball oladi.

- Biologiya darsida qo'llash misoli: "Hujayra organoidlari" mavzusini takrorlashda quyidagi aralash so'zlar berilishi mumkin:

- **SEDYAPLO - (SITOPLAZMA)**

- **LOKEUSYAT - (YADRO)**

- **RIKETIKULUM ENDOPLAZMATIK - (ENDOPLAZMATIK RETIKULUM)**

- Afzalliklari:

- Terminologiyani puxta o'zlashtirishga yordam beradi: O'quvchi atamani nafaqat eslaydi, balki uning har bir harfini tahlil qilishi kerak bo'ladi.
- Mantiqiy fikrlash va diqqatni rivojlantiradi: O'quvchi vizual va mantiqiy qobiliyatlarini bir vaqtda ishga soladi.
- O'yin shaklida nazorat: An'anaviy yozma testga qaraganda kamroq stressli va qiziqarli baholash usuli.
- Ish boshlash uchun yaxshi motivator: Dars boshida oldingi bilimlarni faollashtirish (aktivizatsiya) yoki dars oxirida mustahkamlash uchun mos keladi.
- Vaqtni tejaydi: Tayyorgarlik va o'tkazish juda tez.

Xulosa

Pedagogik texnologiyalar – bu darsning mazmuni va shaklini uyg'unlashtirish san'ati. "Yozuvchi va yuguruvchi" kabi harakatli metodlar yoshlarning tabiiy energiyasini o'qilgan mavzuni takrorlashga yo'naltirsa, "Aralash harflar" kabi mental o'yinlar esa ularning fikrlash tezligi va atamalarni aniqlik bilan bilish darajasini oshiradi.

Bu metodlarni biologiya darslarida muntazam qo'llash nafaqat o'quvchilarning akademik ko'rsatkichlarini, balki ularning darsga bo'lgan munosabati, jamoada ishlash qobiliyati va mustaqil fikrlash qobiliyatini ham sezilarli darajada yaxshilaydi. Har bir o'qituvchi o'z darsining jozibadorligi va samaradorligini oshirish uchun ushbu texnologiyalarni o'z tajribasiga moslashtirib, go'llashi shart.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Azizxodjayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. - T.: 2019.
2. Jumayev M.E. Interfaol metodlar: nazariya va amaliyot. - T.: 2022.
3. Sadikov A.S. Biologiya (9-sinf uchun darslik). - Toshkent: O'qituvchi, 2022.
4. Toshmurodov T., Rahimov B. Biologiya (8-9-sinflar uchun). - Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2021.
5. Xo'jayev O. Biologiya. Umumiy biologiya asoslari. - Toshkent: O'qituvchi, 2020.